

УДК 811.111'25:34

Грабар Т.В.
викладач кафедри
іноземних мов
Харківського економіко-
правового університету

Особливості перекладу англomовних складних юридичних термінів

Анотація

Стаття присвячена дослідженню проблем, які виникають під час перекладу англomовних складних юридичних термінів українською мовою. В статті розглянуті основні прийоми перекладу юридичних термінів, роль семантичних відношень всередині термінологічного поля юриспруденції та структурно-семантичні особливості юридичної термінології.

Ключові слова: юридичні терміни, особливості перекладу, юридична термінологія, мова.

Аннотация

Статья посвящена исследованию проблем, которые возникают во время перевода англоязычных сложных юридических терминов на украинский язык. В статье рассмотрены основные приемы перевода юридических терминов, роль семантических отношений внутри терминологического поля юриспруденции и структурно-семантические особенности юридической терминологии.

Ключевые слова: юридические термины, особенности перевода, юридическая терминология, язык.

Annotation

The article is devoted to the investigation of problems which arise during the translation of complex legal terms from English into Ukrainian. The main methods of translation of legal terms, the role of semantic relations into the terminology field of jurisprudence and structural and semantic features of legal terminology are considered in this article.

Keywords: legal terms, main methods of translation, legal terminology, language.

Темою даної статті є дослідження особливостей перекладу англomовних складних юридичних термінів українською мовою. Тема актуальна з огляду на низку проблем, що виникають з неї. Насамперед це розгляд основних прийомів перекладу юридичних термінів та роль семантичних відношень всередині термінологічного поля юриспруденції.

Мета дослідження полягає у виявленні та аналізі основних прийомів перекладу складних юридичних термінів.

Предметом дослідження виступають основні прийоми перекладу складних юридичних термінів та структурно-семантичні особливості юридичної термінології.

Об'єктом дослідження являються англomовні та україномовні складні юридичні терміни, що використовуються при складанні правових документів та при веденні судового діла.

Насамперед, слід звернути увагу на те, що під поняттям юридична термінологія ми розуміємо прошарок лексики, яка пов'язана з юриспруденцією, як наукою у галузі професійної діяльності. Треба зазначити, що основні відмінності терміна від загальноживаної лексичної одиниці полягають у специфічності вживання, наявності дефініції, змістовій точності, стилістичній нейтральності, семантичній цілісності спеціальної номінації, номінативному характері найменування терміна.

До структурної побудови терміна висуваються такі вимоги, як відповідність нормам мови, стислість, дериваційний потенціал, інваріантність та вмотивованість. Семантичний аспект терміна передбачає дотримання таких вимог, як відсутність суперечностей між прямим значенням терміна як слова та його значенням у певній терміносистемі, однозначність терміна та відсутність синонімів. Юридичний термін розглядається як одиниця мови, що виражає специфічне поняття, яке належить теорії та практиці юриспруденції, характеризує та ідентифікує його. Термінологія юриспруденції розуміється як сукупність юридичних термінів мови [17].

Такі фахівці перекладацької майстерності як Корунець І.В., Міраль Г., Карабан В.І. відносять тексти з термінологією юридичного характеру до офіційно-ділової мови. Таким чином тексти, які відносяться до офіційно-ділового стилю характеризуються повторюваною лексикою, яка пов'язана зі змістом тексту, чіткою композицією, вживанням юридичної термінології.

Звертаючи увагу на те, що мова в сучасній лінгвістиці розглядається не тільки як інструмент комунікації, але й як явище культури, то одним із шляхів оптимізації міжособового та міжнародного комунікативного простору є правове мовлення, основане на юридичній термінології. Також слід брати до уваги й те, що в умовах міжкультурної комунікації розгляд факторів передачі будь-якого тексту будується з урахуванням основних особливостей мовної культури. Важливу роль відіграє не тільки володіння соціальними знаннями правових норм, юридичної термінології, судово-процесуальних систем, але й особисті якості перекладача, а саме передача будь-якого тексту припускає взаємодію суверенних національних мов та, відповідно, культурних концептів. Тобто, для досягнення точної та правильної передачі тексту, перекладачеві необхідно володіти специфікою образів і зв'язаних з ними програм діяльності тих типів культур, між якими ведеться комунікація. Тому що саме поняття взаємодії культур має на увазі наявність загальних або приватних елементів, розбіжностей або збігів, таким чином це дозволяє відрізнити одну лінгвокультурну спільність від іншої. Слід додати, що найбільш повне спілкування між різномовними комунікантами здійснюється шляхом створення мови передачі тексту, комунікативно рівноцінного іншомовному оригіналові, тобто, шляхом його перекладу. Поняття «комунікативна рівноцінність» вкрай важливо для розуміння механізму передачі іншомовного матеріалу. Для комуніканта два тексти виступають як рівноправні форми існування того самого повідомлення, вони рівноцінні в їхньому функціональному і структурно-семантичному отождненні. Під час передачі юридичного тексту досягнення такої адекватності можливо лише, коли сам перекладач володіє «юридичною грамотністю», причому як іноземною, так і рідною мовами [16].

Внаслідок постійного розвитку наукової думки, процесам диференціації та інтеграції наук на стику окремих галузей виникають нові науки, як, наприклад, на стику юридичної і психологічної галузей виникла юридична психологія, на стику юридичної і філософської галузей виникла філософія права, на стику юридичної і філологічної галузей виникла юридична лінгвістика та інші.

Термінологія сучасної літературної мови дуже багата й розгалужена відповідно до існуючих у теперішньому суспільстві

знань. В її складі виділяється велика група суспільно-політичної термінологічної лексики.

У процесі перекладу терміна визначають два етапи: з'ясування значення терміну у контексті та переклад значення рідною мовою [1].

Під час перекладу юридичного тексту, перекладач навмисно відступає від структурної і смислової відповідності між двома сторонами комунікації на користь їх рівноцінності в плані дії. Так, юридичний текст – це одна з найважливіших життєвих форм виразу права. Юридичний документ – інший письмовий носій перекладної юридичної інформації, має текстові особливості та своєрідний мовний вираз. Не дивлячись на наявні суперечності в поглядах учених-лінгвістів та юристів, більшість єдина в тому, що всякий текст має лексичну, логічну і граматичну основи, певним чином організовані з метою передачі інформації. Немає сумніву в тому, що юридичні тексти в перекладі з іноземної мови на мову перекладу незалежно від їх функціонального призначення і прагматичної ролі мають такі ж основи. Треба зазначити, що якість юридичного перекладу певним чином впливає на ефективність правозастосування, ступінь регламентації конкретних стосунків.

Як відомо, одним із головних прийомів перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Еквівалент - це постійна лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова. Терміни, які мають еквіваленти у рідній мові, відіграють важливу роль при перекладі. Вони служать опорними пунктами у тексті, від них залежить розкриття значення інших слів, вони дають можливість з'ясувати характер тексту. Тому слід вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові і розширювати знання термінів-еквівалентів [10].

Оскільки юридичні терміни – це переважно складні терміни або терміни-словосполучення, то вони й являються основною проблемою перекладу юридичного тексту. Як вже зазначалось вище, складні терміни являють собою стале словосполучення, за яким закріплене певне термінологічне значення. Наприклад: *arrival on departure* – свідчення під присягою, *conclusive notice* – кінцеве попередження. Переважна більшість термінів становлять препозитивні атрибутивні словосполучення, тобто такі словосполучення, де є означення та означуваний компонент і означення займає в словосполученні початкову позицію.

Переклад складних термінів складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. Велику роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап – переклад окремих його компонентів. А для цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміна, оскільки ними можуть бути не тільки слова, а й словосполучення, що входять до складу складного терміну. Важливо також встановити, в яких семантичних відносинах перебувають компоненти між собою та з головним компонентом терміна-словосполучення. Характер цих відносин й визначає порядок та сам зміст перекладу складного терміну. Синтетичний етап перекладу передбачає вибудовування компонентів в залежності від зазначених семантичних відносин і отримання остаточного варіанту перекладу складного терміну [10].

Для перекладу складних юридичних термінів та термінів-словосполучень існує значна кількість прийомів, а саме: прийом опису, прийом транскрибування, прийом калькування, переклад за допомогою використання різних прийменників та інші.

Прийом опису – це передача слова за допомогою поширеного пояснення значення англійського слова. Цей прийом вживається як у випадку відсутності відповідного за значенням слова в рідній мові, так і при поясненні слова у словнику. Наприклад: *official accusation* – офіційне звинувачення (у скоєнні злочину); *acknowledgment of will* – неофіційне признание заповідачем перед свідком, що може це підтвердити, що підпис під заповітом належить заповідачеві; *on account of whom it may concern* – за рахунок тих, кого це може стосуватись.

Наступний прийом – прийом транскрибування, тобто це вид спеціального письма, за допомогою якого фіксують вимову усних текстів, а саме передача літерами рідної мови звучання англійського слова. Запис можуть здійснювати з різним ступенем точності, що залежить від потреб того, хто записує. Транскрибування розрізняють залежно від одиниць мови, які записують: для опису звуків використовують звукове, а для опису синтагм і фраз - інтонаційне транскрибування. Наприклад, *Special Systems Industry* – Спеціал Систем Індастрі.

Прийом калькування, тобто копіювання іншомовного слова за допомогою свого, незапозиченого матеріалу, або морфемний переклад іншомовного слова. Наприклад, «хмарочос» – нім. *Wolkenkratzer*, рос. представление – нім. *Vorstellung* (vor-перед,

stellen-ставити). Іншими словами, прийом калькування - це переклад англійського слова чи словосполучення за його частинами з наступним складанням цих частин. Такий переклад відтворює англійське слово дослівно. Наприклад, multiple accredit – множинне акредитування; accomplice of attempt – співучасник у замаху; according to law – у відповідності до закону. Крім кальок існують ще «напівкальки», коли одна частина слова запозичена, а інша калькується. Наприклад, «жовтофіоль» (нім. Gelbeviole із нім. «gelb» і лат. «viola» – «фіалка»).

Також для перекладу складних юридичних термінів та термінів-словосполучень існує прийом перекладу за допомогою використання різних прийменників. Наприклад, accredited person – особа, в присутності якої виконується акредитування; to acknowledge the compliment – відповісти на почесі; acquisition by conquest - заволодіння майном шляхом захоплення. [8]

Слід звернути увагу на значні труднощі, які мають терміни, до складу яких входять групи слів, так звані багатокomпонентні терміни. Існує ряд термінів-словосполучень, які не допускають дослівного перекладу, хоч мають еквіваленти в рідній мові. Окремі елементи таких термінів відрізняються від компонентів еквівалента рідною мовою. Такі терміни рідко зустрічаються в юридичній термінології. [12] Наприклад, private nuisance – джерело небезпеки.

А саме, найбільш складними для перекладу є терміни, які мають різні значення не тільки у різних галузях науки і техніки, а й навіть в одній галузі. Наприклад, notice – 1. попередження, повідомлення, заява, сповіщення, попереджати, сповіщати; 2. сповіщення про готовність судна до завантаження; нотіс; 3. знання, обізнаність. Charge – 1. обтяження належної власнику речі, заставне право, обтягувати заставою; 2. зобов'язання, відповідальність; покладати відповідальність; 3. розпорядження, вимога, доручення; доручати, вимагати; 4. обвинувачення, пункт обвинувачення; звинувачувати; 5. аргументування в позовній заяві у спростуванні передбачуваних доводів відповідача; 6. письмова деталізація вимог сторони стосовно заведеного діла; 7. завершальне звернення судді до присяжних (перед вимовою вердикту); 8. звертання стягнення; 9. завідування, керівництво, ведення, піклування.

Слід додати саме те, що слово, яке має кілька словникових відповідностей, аналогічних йому за значенням, перекладається шляхом відбору варіанта-аналога, який найточніше передавав би

значення терміну у залежності від слів, які знаходяться у тісному зв'язку з даним словом. Найбільш тісний зв'язок існує між підметом та присудком, присудком і прямим додатком, означенням і означувальним словом [12]. Наприклад, *notice in writing* – письмове попередження; *notice to admit* – вимога у зізнанні (з ціллю скорочення витрат по пред'явленню судових доказів); *to give notice to* – повідомляти когось про щось; *to have notice of* – знати про щось; *notice to quit* – попередження наймачу про розірвання договору найма житлового приміщення; *to take notice* – отримати повідомлення; *with notice* – бути попередженим; *without notice* – без попереднього повідомлення; *notice of action* – повідомлення про подачу позову; *notice of allowance* – офіційне повідомлення про акцептування заяви на патент; *notice of amendment* – повідомлення про виправи; *notice of appeal* – повідомлення про апеляцію; *notice of appearance* – повідомлення (позивача відповідачем) про явку в суд; *notice of argument* – повідомлення про дебати; *notice of copyright* – відмітка (на друкарському виданні) про авторські права; *notice of dishonor* – повідомлення про несплату векселю; *notice of opposition* – заперечення, протест; *notice of trial* – повідомлення про призначення діла на слухання.

Проаналізувавши розглянуті особливості перекладу англійських складних юридичних термінів, які виникають під час перекладу українською мовою, можна зазначити, що юридичні терміни мають такі самі шляхи передачі з англійської мови на українську як і терміни, які зустрічаються в інших галузях. Головною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є їхня багатозначність не тільки серед різних галузей науки але й всередині самої юридичної галузі, тому що точне значення терміна можна виявити лише за допомогою контексту та інших термінів, що пов'язані між собою. Також слід звернути увагу на те, що переклад англійських термінів українською мовою вимагає знання тієї галузі, саме якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології українською мовою. При перекладі юридичної літератури з англійської мови на українську важливе значення має взаємодія терміну з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова. Якщо слово вживається як термін у системі іншої спеціальної галузі знань, то в ній воно теж однозначне, семантично чітко відмежоване від тих його значень,

що виявляються в позатермінологічному функціонуванні, а також і в термінологічному, але в іншій галузі знань.

Інтерпретація складних термінів складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. Велику роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап – переклад окремих його компонентів. Для цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміна, оскільки ними можуть бути не тільки слова, а й словосполучення, що входять до складу складного терміну. Важливо також встановити, в яких семантичних відносинах перебувають компоненти між собою та з головним компонентом терміна-словосполучення.

Слід додати, що основними прийомами перекладу термінів-словосполучень є: прийом опису, прийом транскрибування, прийом калькування, переклад за допомогою використання різних прийменників та інші.

Найбільш складними для перекладу являються терміни, які мають різні значення не тільки у різних галузях науки і техніки, а й навіть в одній галузі.

Слово, яке має декілька словникових відповідностей, варіантів, аналогічних йому за значенням, перекладається шляхом підбору варіанта-аналога, який найточніше передавав би значення терміну у залежності від слів, які знаходяться у тісному зв'язку з даним словом.

Під час дослідження було виявлено, що в загалі юридичні терміни мають однакові шляхи передачі з англійської мови на українську як і всі інші терміни, але багатозначність юридичних термінів та термінів-словосполучень являється головною проблемою перекладу їх не тільки серед різних галузей науки але й всередині самої юридичної галузі.